
Başvuru Numarası	: Resen İnceleme
Toplantı Tarihi / Sayısı	: 17.12.2019 / 108
Karar Numarası	: 2019 / 69
Başvuran	: Resen İnceleme
Muhatap	: İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü

I. KONU

1. Başörtülü kadınların gözaltına alınması sırasında başörtülerinin çıkarılıp çıkarılmadığı, çıkarılması durumunda bone verilip verilmediğine ilişkin hususlar 05.02.2019 tarihli ve 74 numaralı toplantı ile 1 sıra numaralı Kurul kararına istinaden resen incelemeye alınmıştır.

II. SÜREÇ

2. Resen inceleme kararıyla ilgili olarak öncelikle 18.02.2019 tarihinde inceleme ziyareti gerçekleştirilmiş ve sonrasında ise resen inceleme konusu ile ilgili olarak 6701 sayılı Kanun'un 18'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca Emniyet Genel Müdürlüğünden yazılı görüş istenmiştir. Kurum İdaresi 26.07.2019 tarihinde görüş bildirmiştir. Kurumun sunmuş olduğu görüş sonrasında, 02.10.2019 tarihinde izleme ziyareti gerçekleştirilmiştir. Sonrasında yeniden yapılan yazışma neticesinde, Emniyet Genel Müdürlüğünün 06.11.2019 tarihli dağıtımli yazısı dosyaya eklenmiştir.

III. OLAYLAR VE OLGULAR

3. Yukarıda anılan Kurul kararına binaen 18.02.2019 tarih ve E.13 sayılı Başkanlık oluru ile ziyaret heyeti tarafından sırasıyla A. Ç. İlçe Emniyet Müdürlüğü Nezarethaneleri ve A. İl Emniyet Müdürlüğü Nezarethanelerine bir inceleme ziyareti gerçekleştirilmiştir.

4. Gözaltına alınan kişinin başörtülü ya da boneli olarak tutulması konusunda emniyet yetkililerinin geniş bir takdir marjına sahip olduğu tespit edilmiştir.

5. İnceleme konusuna ilişkin olarak Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) tarafından tüm ülke geneline nezarete alınacak kişiler ile ilgili işlemler konulu 31/01/2019 tarihli talimat gönderildiği görülmüştür.

6. İlçe Emniyet Müdürlüğünde yapılan inceleme neticesinde mevcutta ellerinde bir bone olmadığı, ayrıca verilmesi gereken bonenin niteliğine ilişkin bir bilgi sahibi olunmadığı görülmüştür. İlgili memur ve amirler tarafından genellikle başörtülü kişilerin başörtünün altında takılan bir bonelerinin olduğu ve uygulamada sorun yaşanmadığı ifade edilmiştir.

7. Aynı konunun incelenmesi kapsamında A. İl Emniyet Müdürlüğü Nezarethaneleri de incelenmiş ve konuya ilişkin uygulama hakkında gözlemler yapılmıştır.

8. Uygulama konusunda kolluk görevlilerinin geniş bir takdir marjına sahip olduğu burada da teyit edilmiştir. Gözaltına alınan kişinin tavrına göre başörtülü ya da boneli kalması konusunda takdirde bulunduğu tespit edilmiştir.

9. İnceleme esnasında gözaltında bulunan başörtülü X ile görüşülerek konuya ilişkin uygulama hakkında detaylar edinilmeye çalışılmıştır. İlgili kişinin beyanlarına göre herhangi

bir aksi tavır olmaması durumunda başörtüsü ile kalabileceği ifade edilmiş ve bu konuda bir zorlamada bulunulmamıştır.

10. Ziyaret esnasında ayrıca olası durumlarda başörtüsüne ikame olarak kullanılan boneler incelenmiştir.

11. Buna ilave olarak Emniyet Genel Müdürlüğüne 22/02/2019 tarihinde gönderilen yazıyla, söz konusu uygulamanın dayanak (kanun, yönetmelik, genelge, yönerge, yazılı veya sözlü talimat vb.) ve gayesi, uygulamanın başlatılmasına gerekçe gösterilebilecek olayların mevcut olup olmadığı, mevcutsa bu olayların neler olduğu, uygulamanın tüm nezarethanelerde geçerli olup olmadığı, ne zamandan beri sürdürüldüğü, bu konuda şimdiye kadar herhangi bir şikayette bulunulup bulunulmadığı, bulunulduysa ne yönde karar verildiği, bonelerin gözaltına alınan kadınlara ne zaman ve ne şekilde verildiği, bonelerin şekil standartlarına ilişkin bir belirlemenin yapıp yapılmadığı, bahsi geçen bonelerin dağıtımının merkezden mi yoksa her il ve ilçe müdürlüğü veya komutanlığınca mı sağlandığı, tek tip boneden ve uygulama birliğinden bahsedilip bahsedilemediği, dini inançlara uygun mahremiyetin sağlanıp sağlanamadığı, kişilerin başörtülerinin alınıp bonelerin verildiği esnada kamera kaydı yapıp yapılmadığı, yapılıyor ise kayıtların izlenmesinin hangi personel tarafından ne şekilde yapıldığı, kayıtların ne kadar sürede ve nasıl muhafaza edildiği hususlarına ilişkin ayrıntılı bilgi ve belgelerin ve gerekli görülecek diğer bilgi ve belgelerin gönderilmesi talep edilmiştir.

12. 26/07/2019 tarihli yanıtında Emniyet Genel Müdürlüğü, bone uygulamasının kaldırıldığını belirtmiştir. Ayrıca, 31.01.2019 tarihli talimat yazısı da yazıya eklenmiştir. Bu talimat yazısında özetle, kendisine ya da diğer kişiler zarar vermeyeceği değerlendirilen şüphelilerin başörtülerinin çıkartılmaması gerektiği, diğer hallerde bone uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.

13. 05.02.2019 tarihli ve 74 numaralı toplantı ile 1 sıra numaralı Kurul kararına binaen 02.10.2019 tarih ve E.815 sayılı Başkanlık oluru ile ziyaret heyeti tarafından sırasıyla A. İl Emniyet Müdürlüğü Nezarethaneleri ve A. İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü nezarethanelerinde bir inceleme ziyareti gerçekleştirilmiştir.

14. Ziyaretler sırasında öncelikle Kurumumuzun görev ve yetkilerine ilişkin genel bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca ziyarete ilişkin “Olur” ilgililerle paylaşılmıştır. Ziyaret esnasında başörtülü kadınların gözaltına alınması ile ilgili olarak sürecin bütün detayları hakkında ayrıntılı bilgiler edinilmeye çalışılmış, konu hakkında ilgili memur ve amirlerin görüşlerine başvurulmuştur.

15. İl Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğünde bulunan başörtülü bir şüpheli ile izole olarak görüşülmüş ve gözaltı sürecindeki muamele hakkında deneyimleri alınmıştır. Söz konusu kişi, kendisine bone taktırılmadığını ve bu yönde bir istekte de bulunulmadığını beyan etmiştir.

16. A. İl Emniyet Müdürlüğünün diğer nezarethanelerinde kadın şüpheli bulunmadığı bilgisi alınmış ve TEM Şube Müdürlüğü binasına hareket edilmiştir.

17. TEM Şube Müdürlüğünde başörtülü bir şüpheli bulunduğu fakat Adliyeye sevk edildiği bilgisi alınmıştır. Bu nedenle bir görüşme gerçekleştirilememiştir.

18. İnceleme konusuna ilişkin olarak EGM tarafından tüm ülke geneline nezarete alınacak kişiler ile ilgili işlemler konulu 31/01/2019 tarihli talimat sonrasında yeni bir talimat verilmediği tespit edilmiştir.

19. Ziyaret esnasında ayrıca olası durumlarda başörtüsüne ikame olarak kullanılan boneler incelenmiştir. İlgili bonelerden bir adet örnek de alınmıştır. Anılan boneler koyu renkte olup şeffaf bir niteliğe sahip değildir. Ayrıca ziyaret edilen Nezarethanelerde en az bir bayan kolluk görevlisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

20. 02.10.2019 tarihli ziyaret sonrasında yapılan yazışma neticesinde, Emniyet Genel Müdürlüğünün 06.11.2019 tarihli ve 31311769-67020-(62412) sayılı, 81 İl Emniyet Müdürlüğüne dağıtımli yazısı dosyasına eklenmiştir. Bu yazı kapsamında, bone uygulamasının kaldırılmış olduğu, bundan sonra hakkında gözaltı kararı verilen başörtülü kadınlarla ilgili; Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 10. maddesi, Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğinin 8. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi ve Emniyet Genel Müdürlüğü Nezarethane Talimatnamesinin 9. maddesi hükümlerinin uygulanacağı bildirilmiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

21. 1 Haziran 2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin Güvenlik araması başlıklı 10. maddesi uyarınca "Gözaltı birimine getirilen kişi hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır: a) Nezarethaneye veya zorunlu hâllerde bu amaca tahsis edilen yerlere konulmadan önce usulünce aranır. Kadının üst veya vücudunun aranması, bir kadın görevli veya bu amaçla görevlendirilecek diğer bir kadın tarafından yapılır. b) Kendisine zarar verebilecek kemer, kravat, ip, kesici ve delici alet gibi nesnelere arındırılır. c) Üzerinden çıkan eşya ve para muhafaza altına alınır. Paranın nev'i, seri numarası ve miktarı, eşyanın vasıfları ve markasını belirten bir tutanak düzenlenir ve bu tutanağın bir sureti üstü aranan kişiye verilir." Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğinin 8. maddesinin 1. fıkrasının c bendine göre, gözaltına alınan kişinin, nezarethaneye konmadan önce yapılan üst aramasında, ayrıca bir arama emri ya da kararı aranmaz. Emniyet Genel Müdürlüğü Nezarethane Talimatnamesinin 9. maddesine göre ise; Nezarethaneye konulacak kişinin, gözaltı ve nezarethane sorumlusu tarafından Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğinin 8. maddesinin 1. fıkrasının c bendi uyarınca detaylı üst taraması yapılır. Kişinin nezarethaneye alınmadan önce üst araması yapıldığına ve üstünün hangi unsurlardan arındırıldığına ilişkin üst arama tutanağı düzenlenir. Kişinin yapılan üst aramasında; kemeri, kravatı ve ayakkabı bağcıkları, el çantası ve cüzdanı, cep telefonu ve bağlantı ekipmanı, parası ve değerli kağıtları, ip, kablo gibi eşyaları, kesici ve delici aletleri, çakmak ve tırnak makası gibi aletler ile kendisine zarar verme ihtimali bulunan diğer bütün unsurlar kıyafeti hariç olmak üzere alınır. Şahsın elbisesinin ayrılmaz bir parçası durumunda olan ip ve tehlike teşkil edebilecek şeyler çıkarttırılır, elbisesinden ayrılması mümkün değilse imkanlar ölçüsünde veya yakınına haber vermek suretiyle başka bir elbise temin edilmesi sağlanır.

22. 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Haksız arama" kenar başlıklı 120. maddesi şöyledir: "(1) Hukuka aykırı olarak bir kimsenin üstünü veya eşyasını arayan kamu görevlisine üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir."

23. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı başlıklı 17. Maddesine göre; "Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir ve Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz."

24. 20.4.2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun 9'uncu maddesinin (i) bendinde, Kurumumuzun "özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek"le görevli olduğu düzenlenmiştir.

25. 20.4.2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun 11'uncu maddesinin (ç) bendinde, Kurumumuzun "özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını ve bu kapsamda resen yürütülen incelemeleri karara bağlamak"la da görevli olduğu düzenlenmiştir.

26. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Din ve vicdan hürriyeti" başlıklı 24'üncü maddesi uyarınca; "Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır. Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."

27. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK)'un "Din ve vicdan özgürlüğü" başlıklı 70'inci maddesi uyarınca; "(1) Hükümlü, ceza infaz kurumunda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir. (2) Hükümlünün, mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesine ve onlarla iletişim kurmasına, kurum güvenliğini tehlikeye düşürmemek koşuluyla izin verilir."

28. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğün aynı başlıklı 93'üncü maddesi uyarınca; "(1) Hükümlü, kurumda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir. (2) Hükümlünün, mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret

edilmesine ve onlarla iletişim kurmasına, kurum güvenliğini tehlikeye düşürmemek koşuluyla izin verilir.”

B. Uluslararası Hukuk

29. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 5'inci maddesi uyarınca; “Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.”

30. İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 2'nci fıkrası uyarınca; “Sözleşmeye Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacaktır. 2. Hiçbir istisnai durum, ne harp hali ne de bir harp tehdidi, dahili siyasi istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hal, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez. 3. Bir üst görevlinin veya bir kamu merciinin emri, işkencenin haklılığına gerekçe kabul edilemez.”

31. Aynı Sözleşmenin 16'ncı maddesi uyarınca; “Her Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde 1. maddede tanımlandığı şekilde işkence derecesine varmayan diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza gibi fiillerin, bir kamu görevlisi tarafından veya onun teşviki veya açık veya gizli muvafakati ile veya resmi sıfatıyla hareket eden bir başka şahıs tarafından işlenmesini önlemeyi üstlenecektir. Özellikle, 10., 11., 12. ve 13. maddelerde yer alan yükümlülükler zalimane, gayriinsani veya küçültücü ceza veya muamele şeklindeki diğer işkence biçimlerine de uygulanacaktır.”

32. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7'inci maddesi uyarınca; “Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz.”

33. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “İşkence yasağı” başlıklı 3'üncü maddesi uyarınca; “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

34. Birleşmiş milletler Mahpusların Islahına Dair Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları)'ın 1'inci maddesi uyarınca; “1. Bütün mahpuslar, doğuştan sahip oldukları insanlık onuru ve değeri gözetilerek saygı ile muamele görecektir. Gerekçesi ne olursa olsun hiçbir mahpus işkence ve diğer zalimane insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz bırakılamaz ve tüm mahpuslar bu tür muamelelerden korunur.”

35. Avrupa Cezaevi Kurallarının 1'inci maddesi uyarınca; “Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkese, insan haklarının gerektirdiği gibi saygılı davranmalıdır.”

36. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 18'inci maddesi uyarınca; “Her şahsın, fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyeti, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izhar etmek hürriyetini içerir.”

37. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 18'inci maddesinin 1'inci uyarınca; “Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi tercihiyle bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açığa vurma özgürlüğünü de içerir.”

38. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü" başlıklı 9'uncu maddesi uyarınca; "1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. 2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir."

39. Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı Hakkında Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları)'ın "Din" başlıklı 65'inci maddesi uyarınca; "1.Kurumda aynı dine mensup önemli sayıda mahpusun bulunması halinde bir din görevlisi atanır veya seçimi onaylanır. Mahpusların sayısının gerektirmesi ve şartların imkan vermesi halinde, din görevlisinin tam gün çalışması sağlanır. 2.Birinci fıkraya göre atanan veya onaylanan din görevlisinin düzenli hizmetleri yerine getirmesine ve uygun zamanlarda kendi dinindeki mahpuslarla baş başa görüşmesine izin verilir. 3.Bir mahpusun din görevlisi ile görüşme talebi reddedilmez. Öte yandan bir mahpusun din görevlisinin kendisini ziyaret etme talebine karşı çıkması halinde, kendisinin bu tutumuna tam olarak saygı gösterilir."

40. Aynı Kuralların 66'ncı maddesi uyarınca; "Şartlar elverdiği ölçüde her mahpusun kurumda verilen din hizmetlerine katılması ve mensubu bulunduğu mezhebin gerekleri ve ibadeti ile ilgili dinsel kitapları bulundurması sağlanarak, dinsel ihtiyaçlarını karşılamasına izin verilir."

41. Avrupa Cezaevi Kuralları'nın "Din, Vicdan ve Düşünce Özgürlüğü" başlıklı 29'uncu maddesi uyarınca; "29.1. Mahpusların din, vicdan ve düşünce özgürlüklerine saygı gösterilmelidir. 29.2. Cezaevi rejimi, uygulanabilir olduğu ölçüde mahpusların dini ibadetlerini yapmalarına ve inançlarını takip etmelerine, bu dinin veya inancın kabul edilen temsilcileri tarafından yürütülen ibadet ve toplantılara katılmalarına, din veya inancının temsilcileriyle özel görüşme yapmalarına ve din veya inançlarıyla ilgili kitaplara ve kaynaklara sahip olmalarına izin verecek şekilde düzenlenmelidir. 29.3. Mahpuslar, bir din ya da inancın ibadetini yapmaya, dini ibadet veya toplantılara katılmaya, dini uygulamalarda yer almaya veya herhangi bir din ya da inancın temsilcisinin ziyaretini kabul etmeye zorlanamaz."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

Muhatap Kurumun Yanıtı

42. 26/07/2019 tarihli yanıtında Emniyet Genel Müdürlüğü, bone uygulamasının kaldırıldığını belirtmiştir. Ayrıca, 31.01.2019 tarihli talimat yazısı da yazıya eklenmiştir. Bu talimat yazısında özetle, kendisine ya da diğer kişiler zarar vermeyeceği değerlendirilen şüphelilerin başörtülerinin çıkartılmaması gerektiği, diğer hallerde bone uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.

43. 02.10.2019 tarihli ziyaret sonrasında yapılan yazışma neticesinde, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 06.11.2019 tarihli ve 31311769-67020-(62412) sayılı, 81 İl Emniyet Müdürlüğüne dağıtımli yazısı dosyasına eklenmiştir. Bu yazı kapsamında, bone uygulamasının kaldırılmış olduğu, bundan sonra hakkında gözaltı kararı verilen başörtülü kadınlarla ilgili; Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 10. maddesi, Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğinin 8. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi ve Emniyet Genel

Müdürlüğü Nezarethane Talimatnamesinin 9. maddesi hükümlerinin uygulanacağı bildirilmiştir.

VI. DEĞERLENDİRME

44. Somut olarak resen inceleme konusu değerlendirildiğinde, 18.02.2019 tarihinde TIHEK heyeti tarafından sırasıyla A. Ç. İlçe Emniyet Müdürlüğü Nezarethaneleri ve A. İl Emniyet Müdürlüğü Nezarethanelerine bir inceleme ziyareti gerçekleştirildiği, inceleme konusuna ilişkin olarak EGM tarafından tüm ülke geneline nezarete alınacak kişiler ile ilgili işlemler konulu 31/01/2019 tarihli talimat gönderildiğinin görüldüğü ve söz konusu ziyaret esnasında gözaltına alınan kişinin başörtülü ya da boneli olarak tutulması konusunda emniyet yetkililerinin geniş bir takdir marjına sahip olduğu tespit edilmiştir.

45. Ayrıca, söz konusu ziyaret esnasında olası durumlarda başörtüsüne ikame olarak kullanılan boneler incelenmiştir. Anılan boneler beyaz renkte ve şeffaftır. Bonelerin, başını ve boynunu tamamen kapatmak isteyen bir kadının söz konusu ihtiyacını aynı şartlarda karşılayacak nitelikte olmadığı değerlendirilmiştir.

46. Bu kapsamda, Emniyet Genel Müdürlüğüne 22/02/2019 tarihinde gönderilen yazıyla, söz konusu uygulama hakkındaki bilgi ve belgelerin gönderilmesi talep edilmiş olup, 26/07/2019 tarihli yanıtında Emniyet Genel Müdürlüğü özetle, bone uygulamasının kaldırıldığını belirtmiştir. Ayrıca, daha önce bone uygulanması gereken durumların belirtildiği 31.01.2019 tarihli talimat yazısı da söz konusu yanıtta eklenmiştir.

47. Bu hususlara ilave olarak, 02.10.2019 tarihinde yeniden ve farklı bir heyet tarafından sırasıyla A. İl Emniyet Müdürlüğü Nezarethaneleri ve A. İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü nezarethanelerinde bir inceleme ziyareti gerçekleştirilmiştir.

48. Söz konusu ziyaretler esnasında ve TEM Şube Müdürlüğünde başörtülü bir şüpheli bulunduğu fakat Adliyeye sevk edildiği anlaşılmıştır. Bu nedenle bir görüşme gerçekleştirilememiştir. İnceleme konusuna ilişkin olarak EGM tarafından tüm ülke genelinde "nezarete alınacak kişiler ile ilgili işlemler" konulu 31/01/2019 tarihli talimat sonrasında yeni bir talimat verilmediği bilgisi alınmıştır.

49. 02.10.2019 tarihli ziyaret sonrasında yapılan yazışma neticesinde, Emniyet Genel Müdürlüğünün 06.11.2019 tarihli ve 31311769-67020-(62412) sayılı, 81 İl Emniyet Müdürlüğüne dağıtımli yazısı dosyasına eklenmiştir. Bu yazı kapsamında, bone uygulamasının kaldırılmış olduğu, bundan sonra hakkında gözaltı kararı verilen başörtülü kadınlarla ilgili; Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 10. maddesi, Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğinin 8. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi ve Emniyet Genel Müdürlüğü Nezarethane Talimatnamesinin 9. maddesi hükümlerinin uygulanacağı anlaşılmıştır.

50. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin Güvenlik araması başlıklı 10. maddesi gözaltı birimine getirilen kişinin üst aramasına tabi tutulacağı, kendisine zarar verebilecek kemer, kravat, ip, kesici ve delici alet gibi nesnelere arındırılacağı ve üzerinden çıkan eşya ve para muhafaza altına alınacağı belirtilmektedir. Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğinin 8. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi; gözaltına alınan kişinin, nezarethaneye konmadan önce yapılan üst aramasında, ayrıca bir arama emri ya da kararının

aranmayacağını belirtmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Nezarethane Talimatnamesinin 9. maddesine ise; nezarethaneye konulacak kişinin, gözetli ve nezarethane sorumlusu tarafından Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğinin 8. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi uyarınca detaylı üst taraması yapılacağını, kişinin nezarethaneye alınmadan önce üst araması yapıldığına ve üstünün hangi unsurlardan arındırıldığına ilişkin üst arama tutanağı düzenleneceğini, kişinin yapılan üst aramasında; kemeri, kravatı ve ayakkabı bağcıkları, el çantası ve cüzdanı, cep telefonu ve bağlantı ekipmanı, parası ve değerli kağıtları, ip, kablo gibi eşyaları, kesici ve delici aletleri, çakmak ve tırnak makası gibi aletler ile kendisine zarar verme ihtimali bulunan diğer bütün unsurlar kıyafeti hariç olmak üzere alınacağını düzenlemektedir.

51. Bu bakımdan, 06.11.2019 tarihinde 81 İl Emniyet Müdürlüğüne gönderilen yazı incelendiğinde ve yukarıdaki hususlar değerlendirildiğinde, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından tüm ülke geneline nezarete alınacak kişiler ile ilgili işlemler konulu 31/01/2019 tarihli talimatının 06.11.2019 tarihli yazıyla uygulama dışında bırakıldığı, resen inceleme konusu hususun ortadan kalktığı anlaşılmış olup, konu hakkında karar verilmesine yer olmadığı değerlendirilmektedir.

VII. KARAR

Açıklanan mevzuat ve gerekçeler çerçevesinde;

1. Söz konusu uygulama, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün "Nezarethaneye Alınacak Kişiler ile ilgili işlemler" konulu 06.11.2019 tarih ve 31311769-67020-(62412) sayılı yazısı ile ortadan kaldırıldığından KARAR VERİLMESİNE GEREK OLMADIĞINA,

2. Kararın İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'ne TEBLİĞİNE,

3. Kararın KAMUOYUNA DUYURULMASINA,

4. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemelerinde yargı yoluna başvurulabileceğine,

17.12.2019 tarihinde, Harun MERTOĞLU'nun karşıoyuyla, OYÇOKLUĞUYLA, karar verildi.

Süleyman ARSLAN

Başkan

Mesut KINALI

İkinci Başkan

Can ESEN

Üye

Halil KALABALIK

Üye

Harun MERTOĞLU

Üye

Hıdır YILDIRIM

Üye

Mehmet ALTUNTAŞ

Üye

Mehmet Emin GENÇ

Üye

Saffet BALIN

Üye

KARŞI OY GEREKÇESİ

Kurumun görevleri

MADDE 9- (1) Kurumun görevleri şunlardır:

f) İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.

i) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.

Kurulun görev ve yetkileri

MADDE 11- (1) Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

ç) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını ve bu kapsamda resen yürütülen incelemeleri karara bağlamak.

Başvurular

MADDE 17

(1) Ayrımcılık yasağı ihlalden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi Kuruma başvurabilir. Kuruma başvuru, illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da yapılabilir. Başvuru hakkının etkin bir şekilde kullanılmasına hiçbir surette engel olunamaz. Başvurulardan herhangi bir ücret alınmaz.

(2) İlgililer, Kuruma başvurmadan önce bu Kanuna aykırı olduğunu iddia ettikleri uygulamanın düzeltilmesini ilgili taraftan talep eder. Bu taleplerin reddedilmesi veya otuz gün içerisinde cevap verilmemesi halinde Kuruma başvuru yapılabilir. Ancak Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hallerde, bu şartı aramadan başvuruları kabul edebilir.

(6) İnsan hakları ve ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeler için ihlal mağdurunun şahsen belirlenebilir olduğu durumlarda kendisinin veya kanuni temsilcisinin açık rızasının alınması şarttır. Ancak, çocuğun yüksek yararının gerektirdiği hallerde kanuni temsilcisinin rızası aranmaz.

(8) 9 uncu maddenin birinci fıkrasının (i) bendi kapsamında yapılan başvurular hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

İhlal incelemeleri

MADDE 18- (1) Kurum, başvuruları ve resen yaptığı incelemeleri başvuru ve resen inceleme kararı tarihinden itibaren en geç üç ay içinde sonuçlandırır. Bu süre, Başkan tarafından bir defaya mahsus olmak üzere en fazla üç ay uzatılabilir.

(2) Kurum, ihlal iddiasına muhatap olan taraftan yazılı görüşünü sunmasını ister. Yazılı görüş, istemin tebliğinden itibaren on beş gün içinde Kuruma ulaştırılır. Yazılı görüş, başvuran kişiye tebliğ edilerek, görüşünü tebliğden itibaren en geç on beş gün içinde Kuruma sunması istenir. Talep halinde Başkan bu süreleri bir defaya mahsus olmak üzere on beş gün

uzatabilir. Taraflara talepleri halinde Kurul önünde ayrı ayrı sözlü açıklama yapma hakkı tanınabilir.

(4) Uzlaşma yoluyla sonuçlandırılmayan başvurular ve incelemeler hakkında ilgili rapora ilişkin müzekkere yirmi gün içinde Kurula sunulur. **BUNUN ÜZERİNE KURUL, İNSAN HAKLARI VEYA AYRIMCILIK YASAĞI İHLALİ YAPILIP YAPILMADIĞINA İLİŞKİN KARAR VERİR.**

05.02.2019 tarihli resen inceleme kararına aşağıdaki gerekçelerle iştirak edilmemiştir:

“Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kuruluş amaçlarından biri de insan haklarının korunması ve geliştirilmesidir.

İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, yönelik çalışmalar yapmak, insan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek kurumun temel görevlerindedir.

Resen inceleme kararı için öncelikle resen inceleme raporu tanzim edilmeli, raporda ihlalin niteliği, ihlali yapan muhatap, belirlenebiliyorsa mağdur açıkça ortaya konmalı, konu bütün boyutları ile ele alındıktan sonra mevzuat çerçevesinde değerlendirme yapılarak sonucuna göre bir karar alınmalıdır.

05.02.2019 tarihli kurul gündemi üç maddeden oluşmaktadır. Gündemin ilk iki maddesi ekinde görüşmeye esas rapor ve ekleri bulunmasına rağmen 3. maddesinde sadece “Gözaltına alınan kadınların başörtüsü yerine bone taktırılması konusunun resen araştırılması” şeklindedir. Gündem ekinde hiçbir belge bilgi bulunmamaktadır.

Gündemin müzakeresinde ise olayın haber konusu olduğu, içişleri bakanı tarafından olayın doğrulanarak söz konusu uygulamaların güvenlik gerekçesi ile yapıldığının beyan edildiği başkan tarafından ifade edilmiştir. Gündem maddesine bakıldığında hak ihlali izlenimi uyandırabilmesine karşın hukuki zemin oluşturulmadan ve kanuni gerekler yerine getirilmeden bir haberin peşinden gidilmesinin uygun olmayacağı kanaatiyle çoğunluğun resen inceleme yapılması kararına katılmıyoruz.”

SOMUT OLAYI YUKARIDAKİ VERİLER IŞIĞINDA DEĞERLENDİRELİM.

Ulusal Önleme Mekanizması birimi tarafından karar sonrasında konunun inceleme şu şekilde yapılmıştır.

1- İki farklı tarihte ayrı ayrı heyetlerle A.’nın birçok nezarethanelerine gidilerek başörtülü kadın şüpheli ve numune bone aranmış, bir şüpheli ile nezarethanelerde görevli memurların görüşlerine başvurulmuştur.

2- A. Emniyet Müdürlüğünden bone uygulamasının dayanak (kanun, yönetmelik, genelge, yönerge, yazılı veya sözlü talimat vb.) ve gayesi, uygulamanın başlatılmasına gerekçe gösterilebilecek olayların mevcut olup olmadığı, mevcutsa bu olayların neler olduğu, uygulamanın tüm nezarethanelerde geçerli olup olmadığı, ne zamandan beri sürdürüldüğü, bu konuda şimdiye kadar herhangi bir şikayette bulunulup bulunulmadığı, bulunulduysa ne yönde karar verildiği, bonelerin gözaltına alınan kadınlara ne zaman ve ne şekilde verildiği, bonelerin şekil standartlarına ilişkin bir belirlemenin yapılıp yapılmadığı, bahsi geçen

bonelerin dağıtımının merkezden mi yoksa her il ve ilçe müdürlüğü veya komutanlığınca mı sağlandığı, tek tip boneden ve uygulama birliğinden bahsedilip bahsedilemediği, dini inançlara uygun mahremiyetin sağlanıp sağlanamadığı, kişilerin başörtülerinin alınıp bonelerin verildiği esnada kamera kaydı yapılıp yapılmadığı, yapılıyor ise kayıtların izlenmesinin hangi personel tarafından ne şekilde yapıldığı, kayıtların ne kadar sürede ve nasıl muhafaza edildiği hususlarına ilişkin ayrıntılı bilgi ve belgelerin ve gerekli görülecek diğer bilgi ve belgelerin gönderilmesi talep edilmiştir.

3-Sonuç olarak; yapılan değerlendirme ile nezarethanelerde bone uygulamasının din ve vicdan özgürlüğü kapsamında yeniden ele alınıp gözden geçirilmesi hak ihlali teşkil etmeyecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği **TAVSİYE** edilmesi talebi uygulamanın kaldırıldığı gerekçesi ile bu kez de **UZLAŞMA** kararı verilmesi talebinde bulunulmuştur.

RESEN İNCELEME KARARI SONRASI YAPILMASI GEREKENLER:

- 1- İnsan Hakları Birimi bünyesinde incelemeye başlanmalı,
- 2- Muhatap Kurum olan İçişleri Bakanlığında bone uygulamasına dayanak genelge vs belge bilgi talep edilmeli, gerekirse Diyanet İşleri Başkanlığından görüş alınmalı,
- 3- Toplanan bilgi, belgeler, uluslararası sözleşmeler ve örnek mahkeme kararları da dikkate alınarak kanun kapsamında **HAK İHLALİNİN YAPILIP YAPILMADIĞI** değerlendirilmelidir.

DEĞERLENDİRME

1- Mevcut rapor “İhlal İnceme Raporu” ile Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında hazırlanan “Ziyaret Raporu” karışımıdır.

2- Söz konusu inceleme, İnsan Hakları bağlamında ele alındığı izlenimini vermekle birlikte Ulusal Önleme Mekanizması birimi tarafından ele alınmış, sonuç bölümü de Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında tavsiye şeklinde olmuştur.

3- Muhatap Kurum olan İçişleri Bakanlığında değil A. Emniyet Müdürlüğünden yazılı görüş istenmiştir. A. Emniyet Müdürlüğü İçişleri Bakanlığını temsil edemez.

4- Ziyaret raporu nezarethane nezarethane gezilip başörtülü kadın şüpheli aranması şeklinde yapılamaz.

5- Kurumun hazırladığı raporlarda beyanı alınan kişilerin isimleri bulunmalıdır. İsmi perdelenmesi raporun kamuoyuna açıklanması sırasında Kurulca değerlendirilir. X şahsının görüşünün alındığı şeklinde bir ibarenin kabulü mümkün değildir.

6- Raporun 72. paragrafı “*bu anlayışla kişinin tüm giysilerinin çıkartılması uygulaması da uygun görülebilecektir.*” şeklinde bir ibareye yer verilmesi ciddiyetsizliktir.

7- Söz konusu ziyaret sırasında, başörtüsüne ikame olarak kullanılan boneler incelenmiş olup bu bonelerin mahremiyeti temin edecek nitelikte olmadığı ziyaret heyetince tespit edilmiştir. Ziyaret heyetinin böyle bir tespit ve takdir hakkını nereden aldığı ise tartışmalıdır.

8- Kanunumuzun emredici hükmü olan "*Kurum başvuruları ve yaptığı resen incelemeleri başvuru ve resen inceleme kararı tarihinden itibaren en geç üç ay içinde sonuçlandırır. Bu süre, Başkan tarafından bir defaya mahsus olmak üzere en fazla üç ay uzatılabilir.*" maddesinin bağlayıcı olduğu göz ardı edilmiştir.

9- Kurum ihlal incelemesi sonucunda tavsiye kararı veremez.

10- Diğer yandan uzlaşmaya ilişkin yasa maddesi şu şekildedir. “Başkan, incelemenin özelliğine göre, görüşlerin alınmasından sonra, resen veya talep üzerine tarafları uzlaşmaya davet edebilir. Uzlaşma, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali olduğu iddia olunan uygulamaya son verilmesi veya mağdur açısından bu sonucu sağlayacak çözümleri içerebileceği gibi mağdura belli bir tazminatın ödenmesi biçiminde de olabilir. Uzlaşma en geç bir ay içinde sonuçlandırılır.”

Uzlaşma sürecini Kurul sonuçlandırır. Ancak ortada sonuçlandırılacak bir uzlaşma raporu kurula sunulmamıştır.

Uzlaşmanın olabilmesi için iki tarafın bulunması, uzlaştıkları konuların bir tutanağa bağlanması ve taraflarca imzalanması gerekir. Süreci sonuçlandırmak üzere de hazırlanan uzlaşma raporunun kurula sunulması gerekir.

Hiçbir usul ve esasa tabi olmadan yapılan inceleme sonucu oluşan çoğunluğun görüşüne katılmıyorum.

Av. Harun MERTOĞLU
Kurul Üyesi